

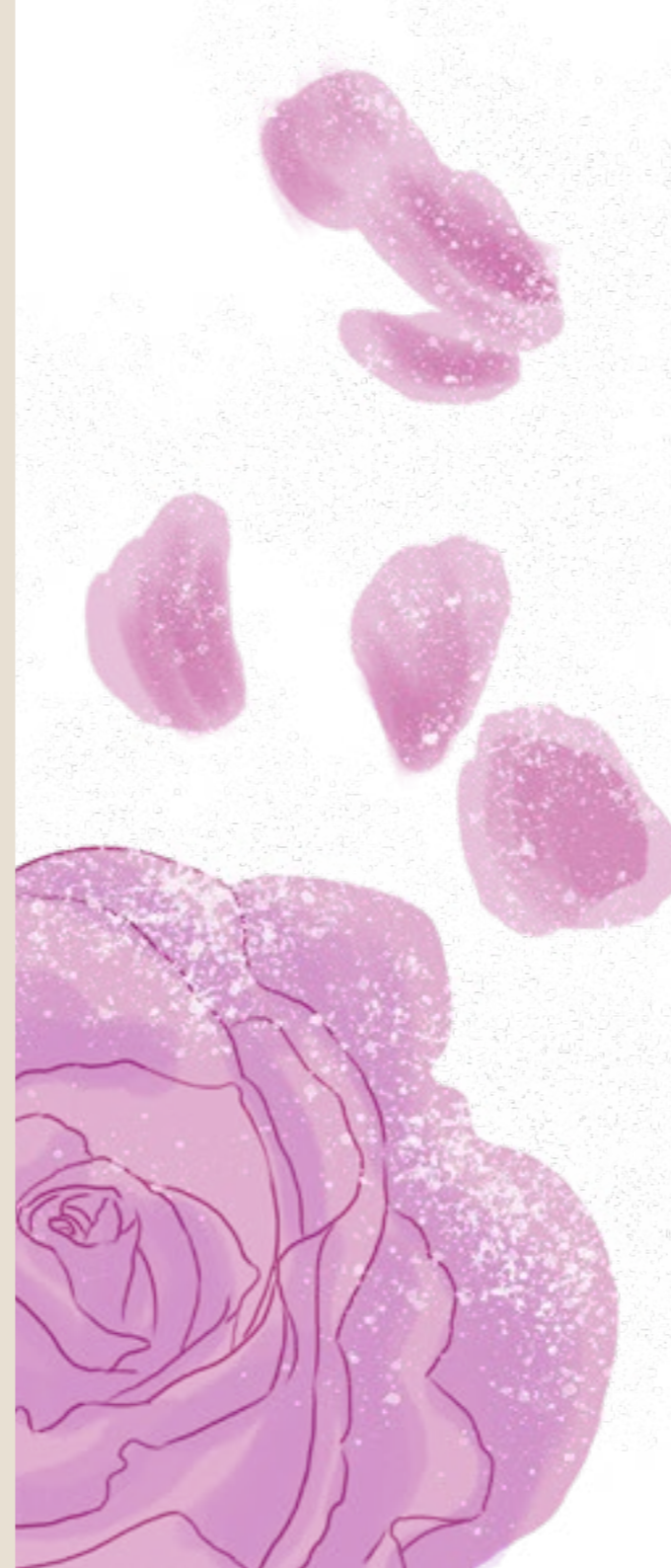
Poszukiwanie własnej drogi

Zeszyt inspiracji
do spektaklu
pt. *Królowa Śniegu*
w reżyserii
Karoliny Maciejaszek

Wprowadzenie

Królowa Śniegu Hansa Christiana Andersena należy do klasyki literatury dziecięcej. Powstała, jak pisał Andersen: *z wielkiej potrzeby, tak uporczywie wracała mi do głowy, aż w końcu śmignęła przez papier jak w tańcu*. Oparta na klasycznym motywie wędrowni, opowiada historię Gerdy i Kaja, dwojga przyjaciół, na których drodze – dosłownie i w przenośni – staje tajemnicza Królowa Śniegu. Odłamek diabelskiego lustra, który utkwiał w sercu i oku Kaja, sprawia, że staje się zamkniętym w sobie, niemiłym chłopcem, aż w końcu znika bez słowa pożegnania. Gerda wyrusza w podróż, która okaże się podróżą jej życia: by odnaleźć przyjaciela, będzie musiała pokonać wiele przeszkód i granic, również własnych, dokonać wielu wyborów, nauczyć się odróżniać wrogów od sojuszników – odnaleźć samą siebie, swój głos i tożsamość.

Posłuchajcie, zaczynamy!

Poproś uczniów, aby usiedli w kręgu i zapowiedz, że zajęcia będą zainspirowane spektaklem pt. *Królowa Śniegu* w reżyserii Karoliny Maciejaszek. Powiedz, by zastanowili się nad tym, co najbardziej zapamiętali ze spektaklu? Co ich zaskoczyło, a może rozśmieszyło lub zasmuciło? Czy były to jakieś konkretne sceny, postaci, a może pojedyncze przedmioty, dźwięki, kolory? Odpowiedzi zapiszcie na kartkach A4 i rozłóżcie na podłodze wewnątrz kręgu. Porozmawiajcie o tym, co sprawia, że coś przykuwa naszą uwagę – czy wiążą się z tym jakieś konkretne emocje? Czy spektakl opowiada tylko jedną historię, czy dla każdego widza jest trochę o czymś innym?

Kartki

Spróbujcie teraz zastąpić wasze odpowiedzi pojedynczymi słowami–kluczami albo obrazami. Zapiszcie je lub narysujcie na odwrocie kartki. Następnie ułóżcie je wzdłuż linii obrazującej drogę, wzdłuż której rozwija się opowieść. Wyobraźcie sobie, że wyruszacie razem z Gerdą. Co było najpierw, a co potem?

Możesz również poprosić uczniów, by dobrali się w pary i w podobny sposób (za pomocą narysowanych na kartkach symboli) przedstawili wybrany przez siebie fragment spektaklu (np. rysując kwiaty, czerwone buciki, odłamek lustra), a następnie pokazali go, bez słów, reszcie grupy.

Zastanówcie się wspólnie, czy Gerda mogła dokonać innych wyborów? Jak wówczas potoczyłaby się opowieść?

Rozwinięcie: historia przedstawiona w *Królowej Śniegu* jest opowiedziana z perspektywy Gerdy – co by było, gdyby opowiedział ją Kaj? Czy Kaj mógł zmienić bieg wydarzeń?

Kiedy dojdziemy do końca tej baśni, będziemy wiedzieli więcej, niż wiemy teraz...

Baśń Hansa Christiana Andersena oparta jest na motywie wędrówki i rozpoczyna się od słów: *Posłuchajcie, zaczynamy! Kiedy dojdziemy do końca tej baśni, będziemy wiedzieli więcej, niż wiemy teraz...* Co właściwie oznaczają te słowa?

Gerda porzuca zwykłe, codzienne życie i wyrusza w drogę. Na tej drodze spotka przyjaciół, ale i wrogów. Czy możemy przygotować się do takiej podróży? Wyobraźcie sobie, że pomagacie Gerdzie spakować plecak. Co powinna ze sobą zabrać? Możecie narysować te przedmioty na wspólnym arkuszu papieru – wa-

szym plecaku. Pamiętajcie – plecak nie może być zbyt ciężki.

Rozwinięcie: co macie w swoich szkolnych plecakach? Co jest niezbędne, a czego mogłoby w nich nie być?

Kaj i Gerda, Gerda i Kaj

Kaj i Gerda, jak pisał Andersen, *nie byli rodzeństwem, ale kochali się jak brat i siostra*. Na początku są dziećmi, ale w miarę rozwoju wydarzeń dorastają i zmieniają się.

Podziel przestrzeń wewnątrz kręgu na dwa pola za pomocą taśmy malarskiej. Po jednej stronie połóż kartkę z napisem Kaj, a po drugiej – Gerda. Poproś, by uczniowie stanęli w kręgu, a następnie – po kolei – wchodzili lub wskakiwali na wybrane przez siebie pole, mówiąc na głos przymiotnik najlepiej – ich zdaniem – określający Kaja lub Gerdę. Gdy już wszyscy znajdą się wewnątrz swojego pola poproś, by zamienili się miejscem z wybraną osobą, a następnie pokazali swój przymiotnik bez użycia słów. Zadaniem reszty grupy będzie zgadnąć, o który przymiotnik – cechę charakteru – chodzi i czy określa on Kaja czy Gerdę.

Możecie również usiąść wspólnie nad rozsypanką przymiotników, np. *odważny, nieczuły, bohaterski, strachliwy, zrezygnowany, śmiały, męski, kobiecy, rycerski, chrobry, dziewczęcy, waleczny, junacki, płochliwy, chłopięcy, niepewny, mężny* itd. Zastanówcie się, czy zmieniają one znaczenie w zależności od tego, czy użyjemy ich na określenie cech dziewczynki albo chłopca. Czy można powiedzieć o dziewczynce, że jest *junacka* albo *chrobra*? Dlaczego? Dlaczego nie?

Królowa Śniegu

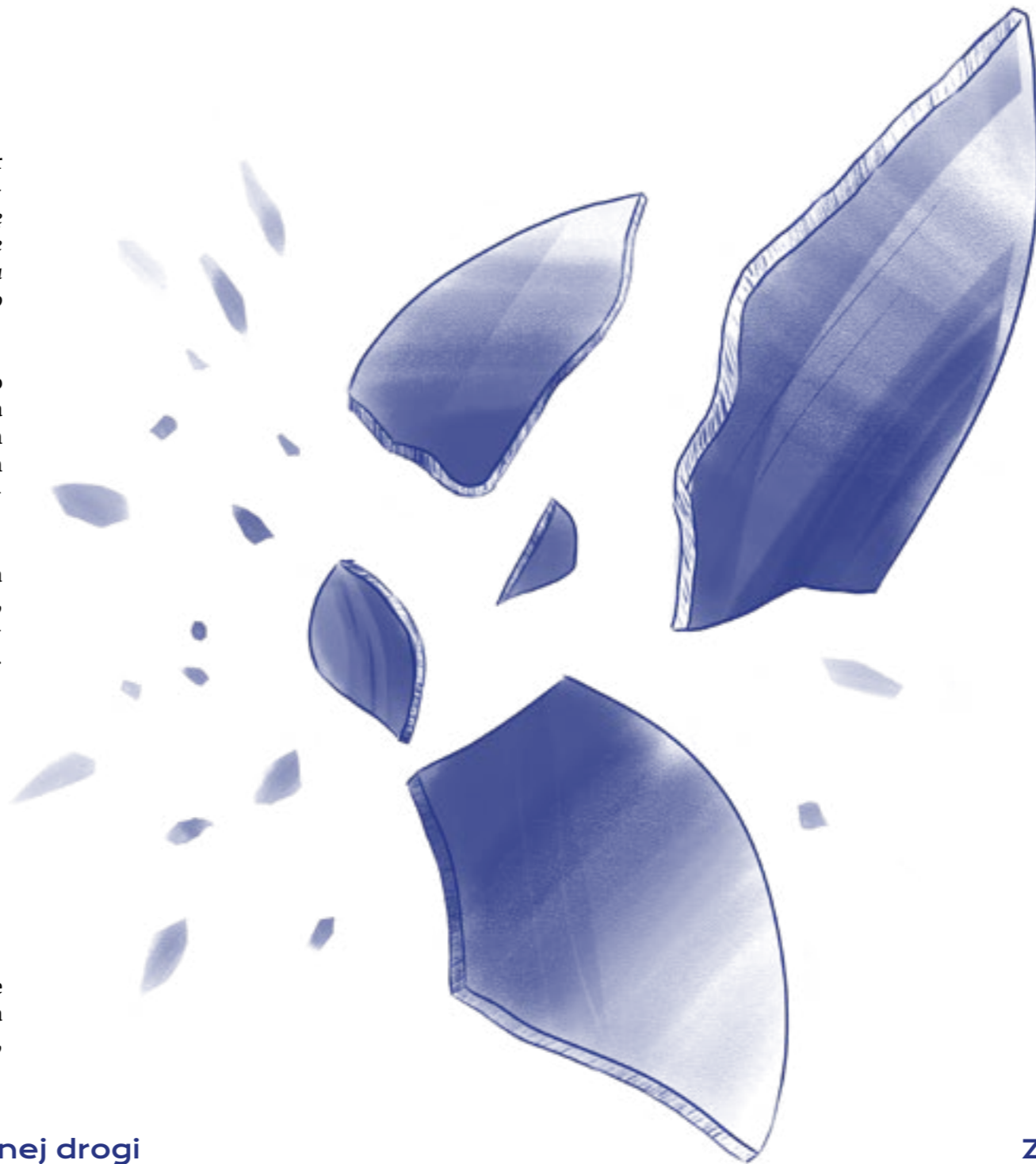
Obraz Królowej Śniegu pochodził, jak pisze Wullschläger w *Andersen. Życie baśniopisarza (WAB 2005)*, z dzieciństwa Andersena, kiedy to ojciec narysował na zamrożonej szybie sylwetkę kobiety z rozpostartymi ramionami, mówiąc: «Pewnie przyszła mnie zabrać»; po śmierci ojca świerszcz cykał w izbie, a matka powiedziała do niego: «On nie żyje. Niepotrzebnie go przywołujesz. Zabrała go Lodowa Pani».

Porozmawiaj z dziećmi o wyobrażeniach Królowej Śniegu – jako inspirację możecie wykorzystać rysunek Vilhelma Pedersena (autora ilustracji do nowego wydania baśni Andesena, zebranych w pięciu tomach i opublikowanych w 1849 roku, docenionych przez Andersena). Co właściwie oznaczają słowa Królowej Śniegu, że *rozum to najlepsze, co istnieje na tym świecie*?

Rozwinięcie: Królowa Śniegu to – oprócz Gerdy – nie jedyna silna postać kobieca w spektaklu, są jeszcze Finka, Laponka, mała rozbójniczka i jej matka czy księżniczka. Opowieści, którymi dzielą się z Gerdą kwiaty są również opowieściami kobiet. Czy istnieje więc jeden model bycia kobietą?

Guziki – każdy ma swoją historię

Czasem wydaje nam się, że bohaterem może stać się jedynie ktoś wyjątkowy. Guzik to drobny, niepozorny przedmiot, na który zwykle nie zwracamy uwagi – jednak gdy go zabraknie,

okazuje się, jak bardzo był potrzebny. Dlaczego więc nie mógłby stać się głównym bohaterem opowieści, który doświadczył lub był świadkiem niezwykłych zdarzeń?

Przejdź się po klasie z puszką z guzikami – uczniowie biorą po jednym (mogą wybrać ten, który im się najbardziej podoba). Poproś, żeby dobrali się w pary, przyjrzeni się uważnie swojemu guzikowi i opowiedzieli sobie nawzajem ich historie.

Pytania pomocnicze: gdzie był ten guzik zanim trafił do puszki? Do czego był wcześniej przyszyty? Do kogo należał ten strój? Co to była za osoba? Jak wyglądała, jak żyła? Dlaczego już nie jest przyszyty do tego stroju? Czy odpadł? Zgubił się?

Lustro

Lustro, które rozbija się na początku baśni, ma tę cechę, że *gdy odbijało się w nim to, co dobre i piękne, to niemal w nim nikto, a to, co brzydkie i do niczego, odbijało się wyraźniej i było jeszcze okropniejsze...*

Poproś uczniów, żeby dobrali się w pary, usiedli naprzeciwko siebie i przez dłuższą chwilę patrzyli sobie w oczy. Niech jedno z nich stanie się odbiciem drugiego i naśladuje jego wyraz twarzy, gesty, mimikę. Po chwili mogą wymienić się rolami, a następnie – na dany znak lub spontanicznie – niech zaczną wykrzywiać odbicie – zamiast uśmiechu odbijać skrzywiony wyraz twarzy, zamiast radości – smutek itd. Co czuliście, wykonując to ćwiczenie?

Rozwinięcie: porozmawiajcie o symbolice lustra – jednego z najstarszych wynalazków ludzkiej cywilizacji – w różnych kulturach. Przykładowo na Dalekim Wschodzie wierzono, że lustro ma magiczne właściwości, odbija złą energię i można

w nim zobaczyć własną duszę. Chroniło przed złem również po śmierci – dlatego grzebano z nim często zmarłych. W sztuce chrześcijańskiej mogło symbolizować czystość. Pęknięte – było symbolem upadku cnoty. W dawnej Polsce zasłaniano je po śmierci kogoś z domowników, by dusza się w nim nie przejrzała i nie zechciała zostać w domu. Do dziś panuje przesąd, że rozbicie lustra zapowiada siedem lat nieszczęścia. Dalsze rozwinięcie: faza lustra – w psychoanalizie lacanowskiej określenie, opisujące zjawisko występujące u dzieci między ósmym a szesnastym miesiącem życia, dzięki któremu dziecko zaczyna rozpoznawać siebie jako odrębny od matki obiekt.

Twarz – lustro

Poproś uczniów, żeby dobrali się w pary. Każdy z nich bierze kartkę A4, zgina ją na pół i na połowie kartki rysuje połowę swojej twarzy. Następnie przekazuje swoją kartkę osobie z pary – jej zadaniem jest narysowanie połowy twarzy kolegi/koleżanki. Rozłóżcie kartki. Co powstało? Czy narysowane w ten sposób połówki pasują do siebie? Co widzimy, kiedy patrzymy w lustro? Co najpierw zauważamy, gdy patrzymy na drugą osobę?

Gdzie kryje się odwaga?

Do tego ćwiczenia będziecie potrzebować dużych arkuszy papieru. Poproś uczniów, by dobrali się w pary, a następnie odrysowali siebie nawzajem na papierze. Czy potrafią określić gdzie kryje się odwaga? Czy mamy ją w głowie, w sercu, a może

w naszych stopach? Czy nasze słabe strony mogą stać się naszymi mocnymi stronami?

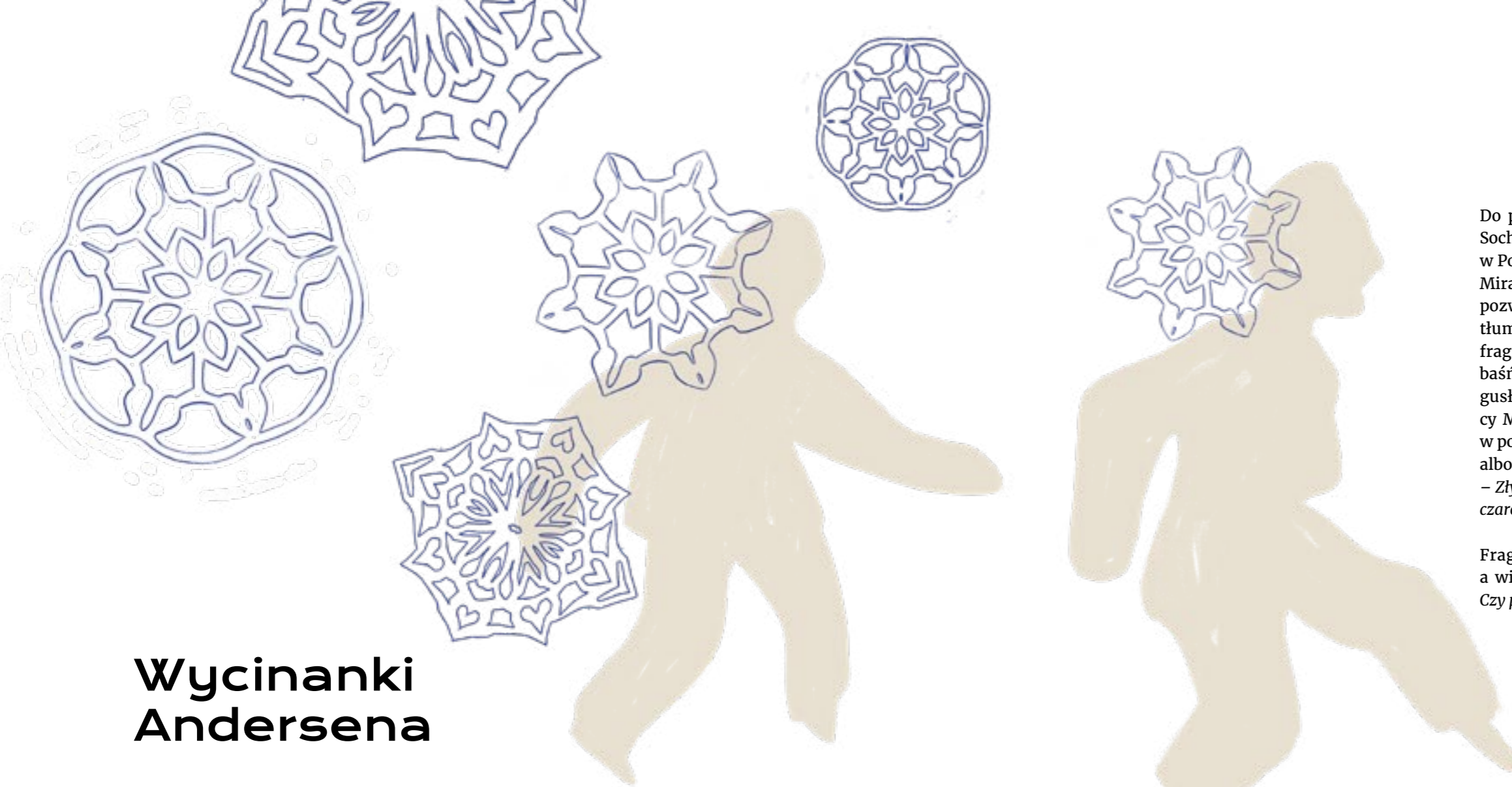
Herb

Dawniej rycerze mieli herby – widniały na nich obrazy przedstawiające lub symbolizujące ich cnoty. Poproś uczniów, by narysowali swoje herby – niech w ich centrum znajdzie się symbol lub słowo, które symbolizują ich mocną stronę. Co lubią najbardziej robić? Jaka jest ich ulubiona zabawa?

Pozycja mocy

Nie mogę jej dać więcej mocy niż ta, którą już ma! Nie widzisz, jak wielka jest jej moc? Nie widzisz, jak służą jej zwierzęta i ludzie i jak idąc boso, szczęśliwie przemierzyła kawał świata? Nie dzięki nam ma rozpoznać swoją moc, jej moc żyje w jej sercu, dlatego że jest dobrym, niewinnym dzieckiem.

Poproś uczniów, by rozeszli się po sali, a następnie stanęli wygodnie, w małym rozkroku, z ciężarem ciała równo rozłożonym na obie nogi. Ciało powinno być wyprostowane, dłonie oparte na biodrach, a łokcie w linii prostej z ciałem – nie powinny uciekać ani do przodu, ani do tyłu. Niech zamkną oczy i zostaną tak przez kilka minut – do momentu, aż poczują, że jest im wygodnie. To postawa pewności siebie. Następnie niech zaczną – w dowolnym momencie – powtarzać wybrane przez siebie zdanie, np. *wyruszam w drogę, idę przed siebie, to jest moja droga, nie boję się, idę tam, dokąd chcę* itd. Na koniec zadania usiądźcie w kręgu i porozmawiajcie o tym, jak się czuliście w czasie wykonywania tego ćwiczenia.

Wycinanki Andersena

Hans Christian Andersen, podobnie jak jego ojciec, przez całe życie robił wycinanki – możecie je obejrzeć na stronie <http://visitandersen.com/paper-cuts>.

Podziel grupę na kilkusobowe zespoły. Niech za pomocą cieni spróbują odtworzyć obraz z wycinanki.

Kaj i Gerda czy Janek i Marysia?

Do pracy na warsztatach polecam przekład *Baśni* Bogusławy Sochańskiej, ale porównanie go z wcześniejszymi, popularnymi w Polsce, tłumaczeniami Ignacego Matuszewskiego, Franciszka Mirandoli, Cecylii Niewiadomskiej czy Aleksandra Szczęsnego, pozwala zrozumieć znaczenie autora przekładu, jego wpływ na tłumaczony tekst. Porównajcie ze sobą dwie wersje pierwszego fragmentu *Królowej Śniegu*; porozmawiajcie o tym, czy fakt, że baśń zaczyna się od słów *Postuchajcie, zaczynamy!* (tłum. Bogusława Sochańska) lub *No, a teraz na baczność!* (tłum. Ignacy Matuszewski) ma wpływ na to, jak ją odbieramy. Dlaczego w poprzednich wersjach Kaj i Gerda mieli na imię Janek i Marysia albo Janek i Zosia, a *bardzo niegodziwy troll, jeden z najgorszych – Zły* (tłum. Bogusława Sochańska) był *Dyabłem* albo *złotliwym czarodziejem*?

Fragmenty powyższych tłumaczeń znajdziecie w internecie, a więcej na ten temat pisze Bogusława Sochańska w artykule *Czy potrzebny był nowy przekład Andersena?*

Bibliografia

Wullschläger J., Andersen. Życie baśniopisarza, tłum. M. Ochab, B. Sochańska, WAB 2005.
Andersen H. Ch., Baśnie, tłum. B. Sochańska, Media Rodzina 2005.
Andersen H. Ch., Dzienniki 1825–1875, wyb., tłum., oprac. B. Sochańska, Media Rodzina 2014.
Sochańska B., Czy potrzebny był nowy przekład Andersena?, „Przekładaniec” 2010, nr 22–23
file:///C:/Users/1348807/Downloads/Przek%C5%82adaniec-22-23-5.pdf.

Publikacja stanowi element realizowanego przez Śląski Teatr Lalki i Aktora Ateneum projektu *EduAkcja – kontynuacja*. Jego celem było zachęcenie nauczycieli i pedagogów do prowadzenia działań twórczych towarzyszących wizycie w teatrze. Zadanie zakładało organizację warsztatów, konsultacji i konferencji oraz wydanie zeszytów metodycznych. Projekt został dofinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.

Opracowanie i koncepcja merytoryczna publikacji:
Dominika Górecka

Koordynator projektu:
Anna Jadwiga Nowak

Opracowanie graficzne i ilustracje:
Katarzyna Skoczylas

ISBN: 978 83 922333-8-1

Dominika Górecka

– pedagog teatru i tłumaczka literatury szwedzkiej. Studiowała filologię szwedzką w Poznaniu, literaturoznawstwo w Göteborgu, przekład literacki w Sztokholmie oraz pedagogikę teatru w Warszawie. Naukowo zajmuje się szwedzkim teatrem i dramatem współczesnym, zwłaszcza teatrem dla dzieci i młodzieży, pracuje w Instytucie Lingwistyki Stosowanej UW w Warszawie.

PUBLIKACJA NA LICENCJI CREATIVE COMMONS: UZNANIE AUTORSTWA – NA TYCH SAMYCH WARUNKACH 3.0 POLSKA (BY-SA), (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/legalcode>)

